

Overweging derde zondag van Pasen

4 mei 2014

Handelingen 2,14.22-28, Psalm 16,
1 Petrus 1,17-21, Lucas 24,13-35

Jullie kennen ze vast ook wel, mensen die eindeloos kunnen klagen over wat hen overkomen is. Dat is vaak ook niet gering en niet zelden godgeklaagd, maar na een tijdje kan ik in ieder geval toch vaak moeilijk mijn ongeduld bedwingen. Kijk nou niet steeds terug, kijk nou eens een keer vooruit, denk ik dan. Misschien is het geheim van het verhaal van Kleopas en die andere leerling op weg naar Emmaus, misschien is de reden waarom dit verhaal velen zo sterk blijkt aan te spreken wel, dat van een dergelijk ongeduld erin zo weinig is aan te treffen. De twee leerlingen op weg naar Emmaüs worden niet verleid om hun pijn achter zich te laten en hun teleurstellingen te vergeten. Ze worden er niet uit weggeleid, ze worden er op een nieuwe manier in ingevoerd. En dan valt er een radicaal ander licht op.

1.

Kleopas en zijn vriend verlaten Jeruzalem waar Jezus nog niet zolang geleden triomfantelijk werd ingehaald als een nieuwe koning van een totaal nieuw soort: een koning die dient in plaats van heerst, die op zijn ezel niet boven het volk uittorent, maar er deel van is. Zij hadden niet bij zijn echte intimi gehoord, degenen die wij kennen als 'de apostelen', maar ze waren wel deel geweest van zijn entourage; zijn triomf was ook een beetje die van hen. Nu trekken zij zich terug als een tweekoppig leger na een nederlaag: verslagen, gewond. En tijdens deze tocht van hangende schouders, van pijn om verloren illusies, van het gevoel van vernedering en van kwaadheid op jezelf dat je je zo hebt laten verblinden door wat – dat zie je nu natuurlijk haarscherp – ook niet anders dan verkeerd *kon* aflopen, op die tocht blijkt Jezus ineens hun tochtgenoot. Als een kapitein die zijn zinkende schip niet verlaat, als een bestuurder die als het moeilijk is niet zegt dat het allemaal ook niet opschiet en niets voorstelt, als een bisschop die in verbondenheid samen met de andere gelovigen met de situatie worstelt. Als een koning die trouw blijft aan zijn onderdanen tot en met de bezetting van hun en zijn land.

Hij is een eerste instantie een onbekende reisgenoot, niet anders dan een luisterend oor, iemand waar zij hun hart nog eens bij kunnen uitstorten. Hij brengt het geschenk bij uitstek mee voor mensen die het nodig hebben hun verhaal keer op keer te vertellen: zijn onbekendheid ermee. Hij kent het verhaal nog niet en neemt wat hem verteld wordt met ongeveinsde aandacht in zich op. Wie weet er niet hoe goed *dat* kan doen.

2.

Het verhaal dat die twee op weg naar Emmaüs te vertellen hebben, is van het soort waar de menselijke geschiedenis van doortrokken is, maar waar we maar niet aan gewend raken. Het gaat over hoop die de bodem werd ingeslagen door verraad en machtsmisbruik. Het gaat over geschonden vertrouwen, over leiders die met de vijand samenwerkten en zo willens en wetens een einde maakten aan dat waarin nu juist het perspectief leek te zitten. Vervolgens werd hen nog niet eens gegund langzaam afscheid te nemen van hun hoop, het verlorene in ieder geval nog met eerbied te kunnen gedenken, want degene op wie zij hun hoop gesteld hadden was niet alleen gedood, zelfs zijn lichaam was niet meer te vinden. Het graf waarin hij gelegd was, bleek leeg en zij leerlingen en vrienden wisten niet wat ze daarvan moesten denken. Wij weten het van mensen die jarenlang dierbaren moeten missen zonder duidelijkheid over wat er met hen gebeurd is, zonder zekerheid of ze nog leven of dood zijn, zonder verhaal over wat er precies heeft plaatsgevonden: zonder deze dingen kun je een rouwproces niet afsluiten, kun je de bladzijde niet omslaan, kun je niet verder met je leven.

Op dit gevoel het gebeurde maar niet achter zich te kunnen laten en het maar niet te kunnen afsluiten, op dit gevoel lijkt Jezus, die op dat moment nog de anonieme reisgezel is, in te spelen. Hij neemt het woord en laat zich dan niet bepaald remmen door overdreven beleefdheid. 'Wat zijn jullie toch onverstandig en traag van begrip', zegt hij. Of op zijn Hollands: hoeveel aanwijzingen hebben jullie eigenlijk nodig?! Dat je dit niet kunt afsluiten, dat laat zien dat het nog niet *is* afgesloten. Dat je geen nieuwe bladzijde kunt omslaan, dat is omdat je de voorliggende bladzijde niet goed gelezen hebt. Als je goed kijkt, als je op de gebeurtenissen het licht laat vallen dat de Schriften erop doen vallen, dan zie je dat wat je hebt meegemaakt niet een einde is, maar een voorgoed begonnen begin. Dat moet je niet achter je laten, daardoor moet je je laten meenemen. Het is zoals met de ondergangsvisionen van de profeten. Die kondigen niet het einde van alle perspectief aan, maar het einde van dat wat een nieuw perspectief maar steeds blijft tegenhouden.

De evangelist Lucas, die de gang van de leerlingen naar Emmaüs beschrijft, is minder geneigd om zijn verhaal over Jezus te larderen met verwijzingen naar de Schriften van de profeten dan vooral de evangelist Matteüs. Maar als Jezus gearresteerd wordt, laat hij hem wel zeggen dat het Schriftwoord aan hem in vervulling moet gaan waarin wordt gezegd: 'Hij werd bij de overtreders gerekend' (Lc. 22,37). Het is een citaat uit de profeet Jesaja, waar deze profeet over een onbekende figuur, die de Bijbelgeleerden 'de lijdende dienstknecht' hebben gedoopt, Jesaja schrijft: 'Hij gaf zijn leven prijs aan de dood en werd tot de overtreders gerekend. Hij droeg echter de schuld van velen en nam het voor overtreders op' (Jes. 53,12). Het punt is dat wat zijn verwerping lijkt, zijn ondergang, het einde van zijn verhaal, zijn verbinding is met degenen die anders geen redding zouden kennen. Doordat degene met wie God bij uitstek verbonden is wordt buitengesloten, worden de buitengeslotenen opnieuw en voorgoed met God in verbinding gebracht: dit is het perspectief dat de Schriften openen.

Het feit dat jullie je door de dood van Jezus zozeer verworpen voelen, zegt hun onbekende reisgenoot tegen de leerlingen die op weg zijn naar Emmaüs, het feit dat jullie door de dood van Jezus de ervaring hebben *met* hem tot de overtreders te worden gerekend, dat is dus niet de ontmaskering van zijn geschiedenis, de definitieve onthulling van de zinloosheid ervan en het teken dat je haar maar het best zo snel mogelijk kunt vergeten. Wat jullie meemaken is een nieuw begin voorbij alle uitsluiting, een begin dat alles anders maakt en op ongekende manier dóórbreekt.

En dan komt in het verhaal van Lucas dat nieuwe begin ook voluit aanwezig: er is nieuwe gemeenschap, er is de uitnodiging binnen te komen en te schuilen tegen de gevaren van de nacht en er wordt brood gebroken en gedeeld als teken van Gods verlossende aanwezigheid temidden van alle gebrokenheid, altijd nieuw. En temidden van dit alles wordt de gedode Jezus als levend aanwezig ontmoet.

3.

Je kunt, vind ik, in de periode na Pasen gemakkelijk het gevoel krijgen dat het verhaal van Jezus' opstanding uit de doden een paar flinke maten te groot is. Dat in Jezus in vervulling zou zijn gegaan wat door David als de veronderstelde dichter van de psalmen nog allen als hoop kon worden geformuleerd: dat Hij niet aan het dodenrijk zou worden overgelaten en zijn lichaam geen bederf zou zien; dat ook wij daardoor hier en nu daarom al kunnen leven in Gods aanwezigheid die ons nooit los zal laten, zoals Petrus in de Handelingen van de Apostelen Psalm 16 citeert – het lijkt te veel om te bevatten, laat staan om te geloven. Maar het *gaat* er niet om dat we het eerst bevatten en vervolgens dat we van wat we bevatten geloven dat het waar is. Het gaat er veeleer om dat – neen, niet dat wij tevreden tegen elkaar kunnen zeggen hoe 'hartverwarmend' het toch allemaal was wat er in ons midden en aan ons is gebeurd, zoals het in de vertaling die wij lezen wordt verwoord, maar wel dat –

ons hart, ons hele bestaan, ons lichaam en onze ziel erdoor in vuur en vlam te laten zetten. 'Brandde ons hart niet in ons, stond het niet in vuur en vlam terwijl Hij tot ons sprak', zeggen de leerlingen tegen elkaar als Jezus weer verdwenen is.

Laten wij ons aansteken, letterlijk? Laten wij ons in lichterlaaie zetten door dat andere perspectief op ons leven, op *het* leven? Horen we echt, dringt het werkelijk tot ons door dat er tegen ons gezegd wordt dat ons bestaan geen verhaal is met een bekend patroon van verlangen en hoop, maar onvermijdelijk uitlopend op verraad en onontkoombaar verzandend in teleurstelling? Het menselijk leven is geen blindganger met de dood als ontknoping! Hechten we genoeg belang aan onze onrust over wat we steeds maar weer zien en horen en meemaken, om het verhaal dat vertelt dat het hierbij niet gaat om een machteloze oprisping van emotie, maar om een teken dat in ons een voorgoed begonnen nieuw begin tot nieuw leven is gewekt, te horen als misschien moeilijk te geloven, maar in ieder geval *wel* precies het verhaal waarnaar alles wat in ons is hunkert? Of zijn we te zeer bevangen in onze angst om voor naïef en achterlijk versleten te worden, al is het maar door onszelf?

Het leven kan uitzichtloos lijken. Ook als het niet dramatisch moeilijk of gevaarlijk is, ook als we niet door honger of kou of werkeloosheid worden bedreigd, kun je het gevoel hebben te zijn opgesloten, geen uitzicht te hebben. De dagelijkse zorgen, de steeds weer terugkerende taken, de noodzaak om als er zich even niets dringend aandient alvast vooruit te kijken en de zaken voor de toekomst te regelen: er lijkt dan geen ontsnappen uit mogelijk.

De kerk gaat bij velen door voor het toppunt van saaie suffigheid, maar de woorden die hier week in week uit gelezen worden, bewaren de revolutie die in het hart van de leerlingen op weg naar Emmaüs de vuurzuil deed oplaaien die eeuwen eerder het Joodse volk was voorgegaan op de weg door de woestijn, naar het beloofde land. Het brood dat wij hier delen, ontvangen we uit de hand van degene die deze revolutie steeds opnieuw ontketent, die deze revolutie zelf is en die ons door met ons het brood breken in die revolutie inschakelt. Het is een revolutie die niets achterlaat of vernietigt, zoals de revoluties die wij kennen, maar die alles meeneemt en van binnenuit nieuw maakt en het zo, voor het eerst, tot zijn volle recht brengt.

Zonder een dergelijk perspectief kunnen wij niet leven, tenminste: niet echt. We leven uiteindelijk alleen echt *in* dit perspectief: het perspectief van de hoop, het perspectief van de genade, het perspectief van degenen die nooit meer iets anders zullen zijn dan geliefde kinderen van God. Wat er verder ook gebeurt. – Dat het zo mag zijn.

Erik Borgman